

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

20 ΜΑΪΟΥ 2011

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο

Πλάτωνος Πολιτεία 519 Β – D

Τί δέ; Τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδευτοὺς καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἰκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι, μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα, οὐδ' στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα πράττειν ἅ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπωκίσθαι;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴ ἀναβάντες ἰκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Τὸ ποῖον δὴ;

Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.

Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χεῖρον ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος:

«Τί δέ; ... ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.»

Μονάδες 10

B. Να απαντήσετε στις ακόλουθες ερωτήσεις:

B1. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο των ὀρων – φράσεων του κειμένου: ἐν παιδείᾳ (μονάδες 6), ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν (μονάδες 9).

Μονάδες 15

- B2.** Με βάση το κείμενο που σας δίνεται να προσδιορίσετε ποιοι δεν είναι κατάλληλοι να αναλάβουν πολιτικές εξουσίες και γιατί.

Μονάδες 15

- B3.** Πώς εξηγεί ο Πλάτωνας τη μετάβαση από τη Δημοκρατία στην Τυραννίδα και ποια είναι, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, τα χαρακτηριστικά των δύο αυτών πολιτευμάτων;

Μονάδες 10

- B4.** Να βρείτε στο παραπάνω διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής:

απόρρητος, ντροπαλός, αντιβιοτικό, αποχή, δυσπραγία, μονοκατοικία, προφήτης, είδωλο, βάθρο, ανυπόμονος

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο **Ξενοφώντος Συμπόσιον Ι, 11-12**

Ἐκεῖνοι μὲν οὖν σιωπῇ ἐδείπνουν, ὥσπερ τοῦτο ἐπιτεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ κρείττονός τινος. Φίλιππος δ' ὁ γελωτοποιὸς κρούσας τὴν θύραν εἶπε τῶ ὑπακούσαντι εἰσαγγεῖλαι ὅστις τε εἴη καὶ δι' ὃ τι κατάγεσθαι βούλοιο, συνεσκευασμένος τε παρεῖναι ἔφη πάντα τὰ ἐπιτήδεια ὥστε δειπνεῖν τὰλλότρια, καὶ τὸν παῖδα δὲ ἔφη πάνυ πιέζεσθαι διὰ τε τὸ φέρειν μηδὲν καὶ διὰ τὸ ἀνάριστον εἶναι. ὁ οὖν Καλλίας ἀκούσας ταῦτα εἶπεν· Ἀλλὰ μέντοι, ὦ ἄνδρες, αἰσχρὸν στέγης γε φθονῆσαι εἰσίτω οὖν. καὶ ἅμα ἀπέβλεψεν εἰς τὸν Αὐτόλυκον, δῆλον ὅτι ἐπισκοπῶν τί ἐκείνῳ δόξειε τὸ σκῶμμα εἶναι.

ὁ ἀνάριστος = ο νηστικός

- Γ1.** Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

- **κρείττονος:** την αιτιατική πληθυντικού του ίδιου βαθμού στο θηλυκό γένος
- **ὄ τι:** τη γενική ενικού του ίδιου γένους
- **ἔφη:** το τρίτο ενικό πρόσωπο της ευκτικής του ενεστώτα
- **πάντα:** τη δοτική πληθυντικού στο ίδιο γένος
- **φέρειν:** το απαρέμφατο αορίστου β' στην ίδια φωνή
- **ταῦτα:** την ονομαστική πληθυντικού του θηλυκού γένους
- **ἄνδρες:** την κλητική του ενικού
- **αἰσχροὺν:** τη δοτική ενικού του συγκριτικού βαθμού στο ίδιο γένος
- **εἰσίστω:** το δεύτερο ενικό πρόσωπο στην ίδια έγκλιση στον ίδιο χρόνο
- **δόξειε:** το τρίτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του ίδιου χρόνου

Μονάδες 10

Γ3α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων και φράσεων:

αὐτοῖς, τῷ ὑπακούσαντι, διὰ τὸ φέρειν, ἀνάριστον, φθονῆσαι, ἐκείνῳ (μονάδες 6)

Γ3β. «εἶπε τῷ ὑπακούσαντι εἰσαγγεῖλαι ὅστις εἴη»: Να μετατρέψετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ. Να ληφθεῖ υπόψη ότι ο πλάγιος λόγος εξαρτάται από το «εἶπε τῷ ὑπακούσαντι». (μονάδες 4)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο

- A.1** Τι λοιπόν; Αυτό δεν είναι φυσικό, είπα εγώ, και δεν προκύπτει ως αναγκαίο συμπέρασμα από όσα έχουν λεχθεί προηγουμένως, ότι δηλαδή δε θα μπορούσαν ποτέ να κυβερνήσουν ικανοποιητικά μια πόλη ούτε οι απαίδευτοι και όσοι δε γνώρισαν (ποτέ) την αλήθεια ούτε εκείνοι που αφήνονται ελεύθεροι να ασχολούνται με την παιδεία ως το τέλος της ζωής τους, οι πρώτοι γιατί δεν έχουν κάποιο σκοπό στη ζωή τους, που προσπαθώντας να τον πετύχουν πρέπει να κάνουν όλες ανεξαιρέτως τις πράξεις, όσες τυχόν κάνουν και στην ιδιωτική και στη δημόσια ζωή τους, και οι δεύτεροι (όσοι ασχολούνται με την παιδεία) γιατί με τη θέλησή τους δε θα ασχοληθούν με πρακτικά ζητήματα, επειδή νομίζουν ότι, παρόλο που ακόμη είναι ζωντανοί, έχουν εγκατασταθεί στα νησιά των μακάρων;

Σωστά, είπε.

Έργο λοιπόν δικό μας, των ιδρυτών της πόλης, είπα εγώ, είναι να αναγκάσουμε τις εξαιρετικές φύσεις να φτάσουν στη γνώση που προηγουμένως είπαμε ότι είναι η σπουδαιότερη, να δουν δηλαδή το αγαθό και να ανεβούν εκείνη την ανηφορική οδό και, αφού ανεβούν και το δουν αρκετά (το αγαθό), να μην τους επιτρέψουμε (να κάνουν) αυτό που τώρα τους επιτρέπεται.

- B.1** Το θέμα της αλληγορίας του σπηλαιού σχετίζεται άμεσα με το θέμα της παιδείας. Με την παιδεία η ψυχή του ανθρώπου θα μπορέσει να στραφεί προς την ιδέα του Αγαθού και να το κατακτήσει.

Αρχικά η λέξη παιδεία σημαίνει αυτό που πρέπει να μάθει το παιδί. Ήδη όμως από τον 5ο αιώνα ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια, που είναι προνόμιο μόνο του ανθρώπου-γι' αυτόν το λόγο άλλωστε αποδίδεται στα λατινικά ως *humanitas*. Ο Πλάτωνας με τον όρο παιδεία εννοεί τη στροφή της ψυχής προς την ιδέα του Αγαθού αλλά και τη διαδικασία μετάβασης από την άγνοια προς τη θέαση της αλήθειας. Παιδείωση είναι η πορεία προς την παιδεία. Αυτό το επιβεβαιώνει ο φιλόσοφος, όταν αρνείται την άποψη ότι η σχολική εκπαίδευση συνίσταται στην «τοποθέτηση» γνώσεων μέσα στην ψυχή· πιστεύει ότι πρόκειται για διαδικασία με την οποία η ψυχή «μεταστρέφεται» και κατευθύνει την προσοχή της προς νέα αντικείμενα.

Ένα από τα σημαντικότερα μαθήματα που πρέπει να διδαχθούν οι νέοι είναι η μουσική (λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής

ευαισθησίας), η οποία εξευγενίζει την ψυχή, κυρίως όταν συνδυάζεται με τη γυμναστική στις καλύτερες αναλογίες. Αλλά εκτός απ' αυτήν υπάρχουν και άλλες επιστήμες που έχουν τη δύναμη να οξύνουν το νου και να τον κατευθύνουν προς τον κόσμο των Ιδεών· πρόκειται για την αριθμητική, τη γεωμετρία, τη στερεομετρία, την αστρονομία και την αρμονία, εφόσον έχουν ως τελικό τους στόχο τα νοητά και όχι το φυσικό σύμπαν που μας περιβάλλει. Στην περίπτωση αυτή βοηθούν την ψυχή ν' απελευθερωθεί από την ύλη, γιατί θέτουν το πνεύμα αντιμέτωπο με ολοένα πιο απομακρυσμένα από τα αισθητά προβλήματα. Τα παραπάνω μαθήματα, όσο υψηλά και αν είναι, δεν μπορούν να μας ανυψώσουν μέχρι τις απόλυτες ουσίες. Αυτό το κατορθώνει μόνο η διαλεκτική. Η γνώση του αληθινού επιτυγχάνεται λοιπόν δια μέσου της φιλοσοφίας.

Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το άνω και την ανάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικώς για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.

Ο άνθρωπος με τη βοήθεια της παιδείας ακολουθεί μια πορεία δύσκολη, μια πορεία ανάβασης από τα αισθητά, που είναι η πρώτη βαθμίδα γνώσης, προς τα νοητά και την ιδέα του Αγαθού. Η όλη ανάβαση είναι μια πνευματική άσκηση, μια συνεχής και εντεινόμενη αφύπνιση, μια διαδικασία τελείωσης, που καταλήγει στον υπερουράνιο κόσμο των ιδεών. Επειδή οι δυσκολίες αυτής της προσπάθειας είναι πολλές, ο Πλάτων χρησιμοποιεί τους όρους «ανάβασις» και «ἀναβαίνω», που από μόνοι τους εμπεριέχουν την έννοια του σκληρού αγώνα, με μεταφορική σημασία σε ό,τι σχετίζεται με την παιδεία και τα αγαθά της.

Παρακολουθώντας την πορεία προς το Αγαθό διαπιστώνουμε ότι είναι δυνατή η προσέγγιση προς αυτό (ἀφικέσθαι, ιδεῖν, ἴδωσι) και επομένως υπό προϋποθέσεις υπάρχει μια αισιόδοξη προοπτική για κάθε άνθρωπο να το κατακτήσει. Επειδή ακριβώς το Αγαθό είναι η μεγαλύτερη αξία, τό μέγιστον μάθημα, επιβάλλεται να ξεπεραστούν οι οποιεσδήποτε δυσκολίες. Όλοι οι άνθρωποι δε θα καταφέρουν να την ανέλθουν, διότι δε θα τους το επιτρέψει η φύση τους. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα μόνο οι βέλτιστες φύσεις, δηλαδή μόνο οι χαρισματικές προσωπικότητες σε συνδυασμό με την κατάλληλη παιδεία, θα μπορέσουν να φτάσουν στον κόσμο των ιδεών και να θεαθούν το Αγαθό.

B.2 Το θέμα του αποσπάσματος είναι τα χαρακτηριστικά και ο ρόλος του φιλόσοφου - πολιτικού που θα κληθεί να αναλάβει πολιτική δράση. Η αποσαφήνιση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του γίνεται μέσω της παρουσίασης δύο κατηγοριών ανθρώπων, που δε θα μπορούσαν να αναλάβουν, με τρόπο ικανοποιητικό, τη διακυβέρνηση της ιδανικής Πολιτείας.

Η πρώτη κατηγορία ανθρώπων που κρίνονται ακατάλληλοι για τη διακυβέρνηση της πόλης είναι οι απαιδευτοί, οι αφιλοσόφητοι πολιτικοί, αφού στερούνται παιδείας, στην οποία στηρίζεται η όλη πλατωνική πολιτεία και σύμφωνα με την οποία διαμορφώνονται οι θεσμοί. Η πόλη δεν μπορεί να διοικηθεί από ανθρώπους από τους οποίους λείπει παντελώς ο προσανατολισμός και ο σκοπός σε όσα κάνουν στη δημόσια και ιδιωτική ζωή («σκοπόν...ένα»). Οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι πολιτικοί δεν έχουν έναν υψηλό σκοπό να υπηρετήσουν παρά μόνο το προσωπικό τους συμφέρον. Επομένως, πρακτικά είναι άστοχοι (χωρίς στόχους) και κατά συνέπεια άναρχοι (χωρίς ικανότητες διακυβέρνησης). Αντιθέτως ο εἷς σκοπός που έχουν οι φύλακες της πολιτείας είναι να υπηρετήσουν πιστά και ανιδιοτελώς την πόλη ολόκληρη.

Ο Πλάτωνας χαρακτηρίζει αυτούς τους πολιτικούς και ως «ἀπείρους ἀληθείας» καθώς η απαιδευσία δεν επιτρέπει στον άνθρωπο να επεξεργαστεί νοερά την ιδέα της αλήθειας και να γίνει αυτή βίωμά του. Μη γνωρίζοντας λοιπόν την αλήθεια είναι φυσικό το άτομο να πλανάται και να είναι ανίκανο να διοικήσει και να θέτει σωστούς στόχους. Η θέαση του Αγαθού δε συντελεί μόνο στην πνευματική αναγέννηση αλλά και στην ηθική διάπλαση. Ἄρα, ο απαιδευτος δε διαθέτει ούτε γνώσεις ούτε και το ανάλογο ήθος για να ξεπεράσει το ατομικό του συμφέρον και να υπηρετήσει τις ανάγκες του συνόλου.

Η δεύτερη κατηγορία είναι όσοι ασχολούνται μέχρι τέλος της ζωής τους μόνο με την παιδεία («μήτε τούς...διά τέλους»), ζουν στη μακαριότητα των πνευματικών ενασχολήσεων, κινούνται μόνο στο θεωρητικό χώρο, είναι δεμένοι σ' αυτόν, δεν παρουσιάζουν καμιά πολιτική δράση, δεν ενδιαφέρονται για τις τιμές και την εξουσία και δεν τους απασχολούν τα κοινά. Για να τονίσει ο Πλάτωνας την αποστασιοποίησή τους από την πρακτική πολιτική τους παρουσιάζει εγκατεστημένους στα νησιά των Μακάρων, τόπο όπου ζούσαν οι ήρωες, οι άνθρωποι της χρυσής εποχής καθώς και οι ευσεβείς («ήγούμενοι...ἀπωκίσθαι»). Επομένως, εγκλωβισμένοι στην αδράνεια του θεωρητικού βίου, δεν παρουσιάζουν κάποιον πρακτικό

προσανατολισμό της παιδείας και κατά συνέπεια είναι ακατάλληλοι να διοικήσουν.

Κατά κάποιο τρόπο, οι απαίδευτοι, από το ένα μέρος, και οι εραστές της παιδείας ως αυτοσκοπού, από το άλλο, αντιπροσωπεύουν δύο διαμετρικά αντίθετες ακρότητες, ένα είδος αριστοτελικής «υπερβολής» και «έλλειψης», που, όπως θα έλεγε και ο Αριστοτέλης, συνιστούν απομάκρυνση από την αρετή – μεσότητα και γι' αυτό απορρίπτονται ως απαράδεκτες .

Με τη θέση αυτή του Σωκράτη μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κατάλληλος να κυβερνήσει είναι ο φιλόσοφος - άρχοντας που διακρίνεται από γνώση και πράξη. Τα δύο στοιχεία αυτά χαρακτηρίζουν την πολιτική αντίληψη του Πλάτωνα και βρίσκονται σε στενότερη σχέση μεταξύ τους, γιατί η γνώση καταξιώνεται από το βαθμό προσανατολισμού της σε χρήσιμη πράξη, και η πράξη, όταν καθοδηγείται από τη γνώση και προσανατολίζεται προς ένα αποσαφηνισμένο σκοπό.

B.3 Η απάντηση βρίσκεται στη σελ. 102 του σχολικού βιβλίου : « Οι κηφήνες συνεχώς πληθύνονται . . . κάθε είδους ανοσιούργημα ».

B.4

απόρρητος	- προειρημένων
ντροπαλός	- έπιτροπεύσαι
αντιβιοτικό	- βίω
αποχή	- έχουσιν
δυσπραγία	- πράττωσιν
μονοκατοικία	- οίκιστών
προφήτης	- έφαμεν
είδωλο	- ίδωσι
βάθρο	- καταβαίνειν
ανυπόμονος	- καταμένειν

Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Μετάφραση

Εκείνοι λοιπόν δειπνούσαν σιωπηλά, λες και αυτό είχε διαταχθεί σ' αυτούς από κάποιον ανώτερο. Ο Φίλιππος όμως ο γελωτοποιός, αφού κτύπησε την πόρτα, είπε σ' αυτόν που αποκρίθηκε και την άνοιξε να αναγγείλει ποιος ήταν και για ποιο λόγο ήθελε να καταλύσει στο σπίτι, και υποστήριξε ότι βρίσκεται εκεί, αφού είχε πάρει μαζί του όλα τα απαραίτητα, ώστε να συμμετέχει σε ξένο δείπνο, ισχυριζόταν όμως ότι και το παιδί ήταν πολύ στενοχωρημένο, γιατί δεν είχε τίποτε μαζί του και γιατί ήταν νηστικό.

Ο Καλλίας, λοιπόν, αφού άκουσε αυτά, είπε· όμως, φίλοι, είναι ντροπή να του αρνηθούμε να μπει στο σπίτι· ας μπει λοιπόν μέσα. Και συγχρόνως έστρεψε το βλέμμα του στον Αυτόλυκο, προφανώς ανιχνεύοντας ποιο κατά τη γνώμη εκείνου ήταν το αστείο.

Γ2. κρείττονος → κρείττονας – κρείττους

ὄτι → οὔτινος – ὅτου

ἔφη → φαίη

πάντα → πᾶσι(ν)

φέρειν → ἐνεγκεῖν

ταῦτα → αὐται

ἄνδρες → ἄνερ

αἰσχρόν → αἰσχίονι

εἰσίτω → εἴσιθι

δόξειε → ἔδοξε(ν)

Γ3. α. αὐτοῖς: → αντικείμενο στο ἐπιτεταγμένον

τῷ ὑπακούσαντι: → ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή, ἔμμεσο αντικείμενο στο εἶπε

διὰ τὸ φέρειν: → ἑναρθρο απαρέμφατο σε θέση εμπρόθετου προσδιορισμού της αιτίας στο πιέζεσθαι

ἀνάριστον: → κατηγορούμενο στο παῖδα μέσω του εἶναι

φθονῆσαι: → τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο αἰσχρόν (ἔστί)

ἐκείνω: → δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δόξειε.

Γ3. β. Εισάγγελον ὅστις εἰμί.